

God man

En god man fungerar som ställföreträdare för den som inte själv kan tillvarata sina intressen. Den som har god man kallas för huvudman.

Den som får god man behåller sin rätt att bestämma själv och den gode mannen ska inhämta huvudmannens samtycke, undantag gäller åtgärder kring den dagliga hushållningen. Om samtycke inte kan ges får den gode mannen själv företa rättshandlingar inom ramen för sitt förordnande och för huvudmannens bästa. Om huvudmannen saknar förmåga att ge samtycke så ska det vara dokumenterat i läkarintyg.

Behov av god man

Om en myndig person, på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person, ska rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för denna. (11 kap 4 § föräldrabalken, i fortsättningen förkortat till FB).

Fråga om god man uppstår ofta när en person inte klarar att själv sköta sina ekonomiska angelägenheter eller förvalta sina tillgångar. Det kan gälla personer med demenssjukdom, psykisk sjukdom, utvecklingsstörning med flera.

Om personens hjälpbehov kan tillgodoses på ett mindre ingripande sätt, t ex genom anhörigas bistånd, användning av fullmakt, en banks notariatavdelning eller via samhällets stöd- och hjälpinsatser i övrigt, ska god man inte förordnas. Det betonas i lagstiftningen att man ska pröva den minst ingripande åtgärden innan ett ställföreträdarskap anordnas.

Ansökan

Ansökan får göras av huvudmannen själv, dennes make eller sambo, närmaste släktingar och av överförmyndaren. Som närmaste släktingar anses, förutom make/maka, bröstarvingar, föräldrar och syskon.

Anmälan om behov av god man kan göras av socialsekreterare, kuratorer, hemtjänstpersonal, biståndshandläggare, bankpersonal, avlägsna släktingar med flera. Anmälan om behov kan göras till överförmyndaren som sedan har att ansöka om behov föreligger.

Socialnämndens anmälningsskyldighet framgår av bestämmelserna Sof 42 § och LSS 15 § 6 p. Nämnden är således skyldig att anmäla till överförmyndaren om den finner att en god man eller en förvaltare enligt föräldrabalken bör förordnas för någon eller om sådan inte längre behövs. Om nämnden får kännedom om förhållanden som kan vara av betydelse för överförmyndarens tillsynsverksamhet så skall överförmyndaren underrättas t ex då nämnden känner till att en god man försummar sitt uppdrag.

God man är en frivillig åtgärd, grundat på samtycke av den det gäller. Om en person förstår och kan uttrycka sin vilja så kan han/hon inte bli påtvingad en god man.

Ansökan bör innehålla följande:

- Begäran om anordnande av godmanskap
- Skäl till begäran om godmanskap
- Personuppgifter avseende huvudmannen
- Förslag på god man om sådant finns
- Uppgifter om eventuella barn och närmast släktingar
- Förordnandets omfattning: förvalta egendom, bevaka rätt, sörja för person

Följande handlingar bör bifogas ansökan:

- Personbevis avseende huvudmannen, utvisande dennes ev. barn, s k familjebevis
- Skrivelse från kurator, biståndsbedömare, etc. som styrker behovet av god man
- Skriftligt samtycke från huvudmannen om det är möjligt
- Läkarintyg krävs i de flesta fall för att klargöra om huvudmannen själv kan ge sitt samtycke och för att fastställa behovet av god man
- Samtycke till godmanskap från närstående om inte huvudmannens egna samtycke kan erhållas

Det är tingsrätten som anordnar godmanskap och förordnar god man. Om det senare uppstår behov av byte av god man så görs detta av överförmyndaren.

Godmanskapets olika delar

Ett fullständigt förordnande av god man omfattas av momenten förvalta egendom, bevaka rätt och sörja för person. Godmanskapet ska skraddarsys utifrån huvudmannens behov och förordnandet kan omfatta ett eller flera av de nämnda delarna. Omfattningen kan även avse en viss rättshandling, såsom att bevaka huvudmannens rätt i samband med insatser enligt socialtjänstlagen, SoL, och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Exempel på detta kan vara ansökan om särskilt boende, hemtjänstinsats eller ekonomiskt bistånd.

Förvalta egendom

Det innebär att den gode mannen sköter huvudmannens ekonomi, betalar räkningar, lämnar fickpengar, förvaltar kapital, värdehandlingar, fastigheter m.m., tillser att huvudmannens egendom är tillfredsställande försäkrad o s v. Om huvudmannen har egen lön eller habiliteringsersättning ingår inte den i de tillgångar som gode mannen ska förvalta om inte huvudmannen själv vill det.

Huvudmannens medel ska användas för uppehälle, utbildning och nytta i övrigt samt placeras så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning. Huvudmannens tillgångar får aldrig sammanblandas med en god mans tillgångar.

Den gode mannen kan inte för huvudmannens räkning ge bort egendom. Det finns ett **förbud mot gåvor** i 14 kap 12 § FB. Förbudet innebär att gåva inte heller kan ges med överförmyndarens samtycke. Det är också omöjligt för en god man att för huvudmannens räkning göra avstående från arv och han kan naturligtvis inte heller upprätta något testamente för huvudmannen.

En förteckning över huvudmannens tillgångar och skulder ska inlämnas till överförmyndaren, inom två månader från det att godmanskapet startade. Alla huvudmannens konton ska vara överförmyndarspärade och det ska framgå av bankbeskeden. Enda undantaget ska vara det s k "fria kontot", där medlen får tas ut av gode mannen, utan överförmyndarens samtycke. Pension eller dylikt ska insättas på det fria kontot för huvudmannens uppehälle och övriga löpande utgifter. Det är viktigt att notera att överförmyndarspär endast gäller gentemot god man, huvudmannen kan själv göra uttag från samtliga sina konton.

Bevaka rätt

Att bevaka rätt innebär att gode mannen tillvaratar huvudmannens intressen i en speciell rättshandling, t ex bevakar rätt i dödsbo, företräder huvudmannen vid uppsägning, försäljning/avyttring av bostad, bevakar rätt genom förhandlingar, avbetalningsplan och liknande med fordringsägare, ansöker om skuldsanering, bevakar rätt i ärende hos hyresnämnd m.m.

Det innebär vidare att bevaka huvudmannens rätt i generell betydelse, exempelvis ansöka om olika typer av hjälpinsatser från kommunen, ansöka om bostadsbidrag, anmäla hyresförändring, överklaga beslut m.m.

Sörja för person

Denna del i godmanskapet kallas också personlig omvårdnad. Det innebär att gode mannen ska se till att huvudmannen får den vård och omsorg han behöver och har rätt till. Det kan t ex avse att påtala behov av fler hemtjänsttimmar, se till att huvudmannen har daglig sysselsättning, ansöka om färdtjänst m.m.

God man ska även i övrigt uppmärksamma huvudmannens behov av sociala kontakter, fritidsverksamhet, rekreation, hjälpa huvudmannen med större inköp som exempelvis möbler, TV mm. För att hålla sig underrättad om huvudmannens individuella behov krävs att gode mannen regelbundet besöker huvudmannen.

Uppdraget att ha personlig omvårdnad, dvs. sörja för person innebär *inte* att ställföreträdaren själv ska sköta om och vårda huvudmannen.

Godmanskapets upphörande

Godmanskapet upphör automatiskt då huvudmannen avlider eller efter beslut av tingsrätten då huvudmannen själv begär att godmanskapet ska upphöra. Eftersom det grundas på huvudmannens samtycke så ska det avslutas om samtycke inte längre finns. Det bör noteras att den gode mannen inte kan avsluta godmanskapet. Däremot kan en god man bli utbytt om han önskar, men han måste kvarstå tills överförmyndaren har funnit en ny god man som kan överta godmanskapet. Godmanskapet kan även upphöra om det övergår till ett förvaltarskap i stället efter utredning och beslut av tingsrätten.

När godmanskapet upphör återstår endast en uppgift för den gode mannen och det är att upprätta sluträkning. Om huvudmannen har avlidit så ska gode mannen meddela detta till huvudmannens anhöriga och till överförmyndaren. Det är delägarna i dödsboet som gemensamt beslutar i boets angelägenheter efter dödsfallet eller den som boet ger fullmakt. Den gode mannen överlämnar de förvaltade tillgångarna till dödsbodelägarna, dock ej det egna redovisningsmaterialet.

Vem kan bli god man

Lagens krav på en god man är att han eller hon ska vara "en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna", personen ska vara myndig och inte själv ha förvaltare (11 kap 12 § FB). Den gode mannen ska för att vara lämplig ha kvalifikationer som fordras för att kunna sköta det aktuella uppdraget, ha ordnad ekonomi samt ha tillräckligt med tid för att ägna sig åt uppdraget. Överförmyndaren gör kontroll hos kronofogden, socialförvaltningen och begär utdrag ur belastningsregistret. Dessutom ska den blivande gode mannen lämna ett lämplighetsintyg av två ojäviga personer. Om det är möjligt ska även huvudmannen få tillfälle att träffa föreslagen person.

Viktiga egenskaper för en god man är att vara noggrann och naturligtvis lyhörd för huvudmannens behov och önskningsar samt att kunna samarbeta med vårdpersonal, anhöriga och andra för huvudmannens bästa.

God man i särskilda fall

God man ska förordnas vid upprättande av olika avtal eller rättegång mellan huvudmannen och gode mannen eller om det i övrigt förekommer motstridiga intressen mellan huvudmannen och den gode mannen eller dennes make (11 kap 2 § 2 st FB).

Även när det i övrigt kan anses som olämpligt att gode mannen företräder huvudmannen ska god man förordnas tillfälligt (11 kap 2 § 3 st).

God man ska också förordnas vid dödsbodelägares bortavariande att bevaka dennes rätt och förvalta hans lott i dödsboet (11 kap 3 § FB).

God man för omyndiga

Det ovanstående har avsett god man för myndiga personer. I Sverige är alla personer som har fyllt 18 år myndiga. Begreppet omyndigförklaring avskaffades 1989. En omyndig kan endast vara en person under 18 år.

Överförmyndaren förordnar god man för underåriga då den eller de ordinarie förmyndarna inte kan företräda den omyndige. Det kan bero på att förmyndaren p.g.a. sjukdom eller annan orsak inte kan utöva förmyndarskapet, enligt 11 kap 1 § FB. Det kan också bero på att den omyndige har del i samma dödsbo som sin förmyndare eller dennes make/sambo. Den omyndige ska då förordnas en god man för att vårda den omyndiges rätt i boet och det följande skiftet enligt 11 kap 2 § 1 st FB.

Även vid rättshandlingar mellan den underåriga och förmyndaren krävs god man för den omyndige enligt 11 kap 2 § 2 st FB. Slutligen ska även god man förordnas den omyndige om det förekommer motstridiga intressen mellan den underåriga och vårdnadshavaren (eller dennes make/sambo), eller då det i övrigt kan finnas lämpligt att god man förordnas för den underåriga enligt 11 kap 2 § 3 st FB.